

naš božič

beneška pastoralka

V času, ko je literatura kar najdlje od preprostega, vsakdanjega človeka, v planetarni dobi, ki spregleduje prvinsko tkivo človečnosti in odnosov med ljudmi, je nastala v manjši vasi v Beneški Sloveniji ljudska igra NAŠ BOŽIC. Napisala in uprizorila jo je proti koncu leta 1970 skupina članov kulturnega društva Rečan z Les. Med pisci pastoralke ni niti enega, ki bi kdajkoli hodil v slovensko šolo, tudi zato je jezik igre čisto, po svojem izrazu nekoliko privzdignjeno narečje Nadiških dolin. V njej prevladuje tragični motiv izseljeništva, ki se pred očmi gledalca razpleta naravno in s prefresljivo verjetnostjo. Prav prepričevalna moč NAŠEGA BOŽICJA pa nam govori o tem, da imamo pred seboj polnokrven umetniški organizem. Ta je še toliko bolj dragocen, ker je v povoju tem času prvi, ki v samostojni knjižni obliki prihaja iz Benečije v širši slovenski kulturni prostor.

Napisala skupina članov
Kulturnega društva Rečan z Les

TRST 1972

Osebe :

ANG'EL GABRIJEL

ROZA - Uduova, 50 liet, tetá od Marije.

TONA - Star parjateu od Roze, 65 liet.

MARIJA - Bépciova muróza, 22 liet.

BÉPIC - Mlad emigrànt, 27 liet.

TONCA - Bépciu parjateu.

Parjatelji od Bépcia.

Čečé - Parjáteljce od Marije.

MIJÚTA - Stara babéta.

Druga babéta.

ANA - Mama od Marije, uduova, 48 liet.

Bratri od Marije.

'Na guardia.

Kraj Erod

Modri kraji (Gášpar, Mílhar, Bóltežar)

Spremstvo od krajú

Modrijani od Eroda

Duhouniki

An hlápac

An sudát

Pastir.

OZNANJENJE

Po sv. Luku 1, 28-38

Marija an ang'el Gabrijel

6

ANG'EL. Pozdraujena, milosti puna.
Gaspuod je s tabo.
Žegnana med ženám'.

MARIJA. (Se ustraš'. Mučí.)

ANG'EL. Na buoj se, Marija, zak' si ušafala
milost pred Buogam.
Pogléd', zanosila boš an rodila sina,
ki mu deneš ime Ježuš.
On bo velik. Ga bojo klícal':
Sin Najvějšega.
Njegá krajestva na bo koncá.

MARIJA. Kuo more tuole ratat, ku možá na
spóznan?

ANG'EL. Svet' Duh pride na té, an muoc Najvějše-
ga te pokrije z njegá sienco.
Zatuo, Svet bo otròk, ki bo rojen,
Sin božji.
An pogled' t-u toji žlaht', Elizabeta,
tud' oná je zanosila otroká,
àn če je že u lieteh.

7

An tel' je te šest' miesac za njo,
ki so ji pravli, de na bo rodila.
Zak' pred Buogan nie reči,
de se na more zgodit.

MARIJA. Glédi, díkla Gaspuodova;
naj mi rata po tojih besiedah.

N

I. PRIZOR
Roza an Tona.

8

ROZA. Kan greš, zastrašen, ku de b' te kajšan lovíu?

TONA. Oh, môja čečá, na zamier' mi, ja.
De b' ti viedla, kuo je huduo za mé... Še videu te niesan.

Hitro gren po 'no malo darví, če ne mojá ta stara jo na génja uekát.

ROZA. Ka' j' tuo? Sa' po navad' nie bla huda.

TONA. Pustimo stat. Poviej mi raj' ti kiek. Al' s' paršlá nas gledat za senján?

ROZA. Pru teškuo m' je bluo prit, an teškuo tud' ostat doma.

Sa' vieš, potle k' m' je mož umáru... otroc' po sviete... Na zádndo san jala: je buojš, de se ustavin kajšan dan ta-par naših.

TONA. Ma ja, marbuojš' s' nardila. An daj se kuražo: človèk na more sáldu jokát. Kam prideš če ne?

9

Menè poglédi: (poskoč' an zapieje) hoiladrija, hojadrommm... Dok' smo živí, nímar veselo naprí.

ROZA. Ti, Tona, si sáldu glih. Srečan ti, de si takuo narét! Pa za uso dobró vójo, je saldu mäň kuraže an vesejá.

TONA. Sa' te zastopin. Pa ka' cieš? Sa' je za use takuo... Poviej mi raj', ki dielaš domá.

ROZA. Ka' t' bom pravla? Sama san, samuo tuole. An use moje živiljenje. Kar smo se oženil', smo viédel' de bo teškuo, ma ne na tole vižo. Préca potlè je začela uiská: on je muaru ití. Kar je nazaj paršú, smo bli kúpe malo vic ku 'no lieto, antà j' šu pa v Belg'io. An ist san le sama ostala, z otruok', z gruntan an z žvinó: za use so muarle bit le moje roké an moja skàrb.

Go' na tka' liet, k' se je maltru po sviete, šele sadá je ušafu pezión. Smo se troštal', de ga bomo u mierú užival'... Potlè vieš, ka' j' ratalo!

A

Š

10

Zvestuo smo skarbiel' za paršparat; na zadnjo se m' parí, de niesmo nič opravli. Smo se troštal', de mánku otroc' na bojo muorli hodít po sviete za dielan. Po tud' za njé nie buojš, ku za mé an za našega buoze-
ga ocí...

Kuo se more bit veséli? Tuole nie življenje!

TONA. Kuo te zastopin, Roza! Pa ma misli, de samuo ti 'maš za tribulát. Ti stár' an ti mlád' muorajo tarpieť.

Pogled' menè an mojó to staro. Bi moglá u mieru živiet. Midva tud' smo samá ostala. Pa je buj strupena ku tri lieta star pelin. Maj me na par mieru pusti: ankrát ji mankajo darvá za kafe, ankrát muoraš letiet po senuo, potlè dielo ta-u štál', cja po gruntu. Maj nie koncái! Kjer ti nàrmànj misliš, ona ti ušafa diela za tri dni naprí. Takuo, de ti na pustí še sapát par mieru.

ROZA. Zahval' Boga, Tona, dok' 'maš tegá, de te pokomandíera an de skarbí za té.

B

11

TONA. Guoriš takuo, zak' jo na póznaš zadost lepuo. Pa ká' cien? Vi druge sta use pagauórjene.

Narbuojš je, de gren po darvá. Če ne, je jala, de jutre m' na skuha...

ROZA. Le biež', z Buogan.

(Potle k' je šu (proč:) Oh, kajšan je tel Tona... Buoh se usmil'!

II. PRIZOR

Roza — Marija, nje navuoda

12

ROZA. Ma kuo more tuole bit? Al' vidin lepuo al' ne?

Si ti, Marija? San zlo vesela, de si paršlá damú. Te niesmo čákal'...

MARIJA. Oh, tetá Róza!

ROZA. Kuo j' tuo, de m' nies' nič pisála? S' paršla le naviédič za senján.

MARIJA. Ja, sa' je ries...

ROZA. Pustí me, de te lieuš pogledan... Ti si trudna! Usédnimo se tle. Se odpočiješ 'no malo; potlè puojmo kupe damu.

Pàš kuo bo vesela tojá mama, kar te bo vidla!

MARIJA. Oh ja... buoga mama!

ROZA. Tud' oná, vieš, puno diela. Lepuo uči tojé brátre an sestré. Za nono tud' puno skarbí. Nàrbuj pa se trošta na té, k' si ta stáriš'. (Pogleda lieuš' Marijo:) Ma ti ma stojiš dobró. Ka' ti je?

O

13

MARIJA. Nič, nič; samuo trudna san od viača.

ROZA. Poviej mi, zaka' s' takuo prestrašena. Ka' ti je ratalo? Sa' s' mi nímar use poviedla... Use se postróji, ku je človèk žiu, an de 'ma dobró vojo.

MARIJA. Tetá Roza, sadá m' je zaries teškuo. Sama san an se bojin. Ubedan lohní na vie tuole, ki moren samuo vam poviedat. Na morem vic sama prenést, kar 'man t-u sarc'.

ROZA. Môja Maríca! Povej an nič se na buoj.

MARIJA. Čakam otroká.

ROZA. (Ostane tiho) Ries velika rieč je tuole... Pa nič na stuoj obupat. Kar je, je... Ist mislin, de narbuj pametno je, de se ožénta.

MARIJA. (Joče. Se varžé t-u naruoče tetí) Sama san ostala!

ROZA. Sa' nie ries! Ist vien, de te ima sáldu rad, Bépic.

III. PRIZOR

Parjateli od Bepcia - Bepic

Ž

14

MARIJA. Oh, buogi Bépic... Tud' on! Smo moglí
bit oženjen' že dugo, pa nas nieso pustíl'.
Nieso tiel' naš', zak' mie 'meu puno sudu...
Pa niesam mísinla na Bepcia sadá.

ROZA. Buoga mojá čečá, ti s' bla sáldu barká.
Usakemu lahkó vierješ. Misliš, de so usi ku ti,
resnični an odkrit'... Na stuoj jckát: nies'
sama. Buoh vie za té. Ist ti bom pomála,
lieuš' k' bom moglá.

MARIJA. Ki mamó narést?

ROZA. Parvo gremó damu. Buj poznó, po viče-
rji, hitro spat. Jutre je senján. Že narmó ki.

MARIJA. Kuo ste barká z mano!

15

*Na senján Bepic vide Marijo par maš'. Tud'
on je paršú nazaj damu za senján an se
ušafa kupe s parjatelji ta-na vas'.*

- I. P. Alò puobie. Donàs je naš senján.
Par maš' smo že bli. Sàda jo mórmó zapiet
'no lepó; potlè ga zvestuo popijemo 'no bučo.
- II. P. Al' s' videu? tud' Marička je paršla damu
za senján... (Jih gleda, kje so ostale:) Pa kan
so se zgubile usé?
- I. P. An ti, Bepic, ka' nan na nič povieš? Ka'
ti je?
- TONCA. Ja, ka' ga na videš, de je vas zajubjen?
- Iº P. Tiste se lahko zastóp. Pa pustijo 'no malo
z gláve!

BEPIC. Ja, se na bojim poviedat: glih na Ma-
ričko sam mislu!

IV. PRIZOR

Parjatelji od Bepcia - Bepic - Čečé - An puob - Marija

||

16

I. P. Smo jal', de bomo piel'. Začni ti, Tonca,
tisto, k' ti je buj ušec.

TONCA. Ben, dajmo jo. (Šterie fantje špilajo...
al' no drugo).

17

ČEČA. Alò, piejta naprí. Se nás niesta mígo
ustrašli?

I. P. Oh, ne, ne. Smo še vesel', de sta paršlé.
Takuo nam bota àn pomále. (Usi kupe po-
zdravijo:) Viva naše čečé!

II. P. An ti, Marija, kuo se 'maš? S' nardila
prù prít glih za senjàm.
(Marija da usiéma tokó. Te' zadnjemu Bep-
ciu. Se gledajo mučé.)

BEPIC. Kuo stojiš, Marija?

MARIJA. Nie hudiéga. An ti?

I. P. Alè, alè, se bota potlè pogauárjala. Bo cajt,
de gremo an de se usédnemo kan.

BEPIC. Vi drúz' biež'ta. Ist an Marija pogledamo
cja na nje duom; potlè pridmo za vam'.

ČEČA. Poskarbíta, de vas na bomo čákal'. Usi so
vesél' vas videt sàda' k' sta paršílí damu.

BEPIC. Škoda, de ostanemo samuo malo dni.
(Bepic an Marija ostanejo samí. Usi ti druz'
gredo.)

V. PRIZOR

Bepic an Marija

18

BEPIC. Se niesan troštu, de te bon videu. Zauoj' tega san še buj veseu. Odkar si šla služit u Milan, se niesmo vic videl'. Prèca potlè ist san šu pa u Žvícero.

Saldu te 'mam pred očmi an t-u mojìn sàrcu. Sàda', če me 'maš še rada, se lahko oženimo... Potlè puojmo kupe u Žvícero.

MARIJA. Oh, muoj Bepic! mása cajta je že pásalo. Ist te na moren vic uzét.

BEPIC. Zakí pa ne? Se mamo radí; nie vic tojga ocí, de nam bran'. Tojí brátri so že odrasli. Zakí se na mormo oženít?

MARIJA. Ti s' mása bardák, Bepic. Zatuo ist na móren...

BEPIC. Na moreš? Morebit si ušafala druzega, de t' je buj ušéc?

MARIJA. Ne, Bepic. San sama... Pustí me... te na moren oženit. (Joče)

C

19

BEPIC. Ist na zastopin!

Ne, Marija! te na pustín. Kar cie, ná' je!

MARIJA. Je buojš' de boš use viedeu. Ti s' mi zaries dobró teu.

An drug me je pa zapejú an potlè zapustu.... Sàda' san ti use poviedla..... Niesam... moglá drugàč...

Je buojš', de greš: te čakajo... Ist na grem za tabó.

(Marija se obärne, brez ití proč. Bepi ostane zmieram. Misle.)

BEPIC. (Sam s sabo:) Al' more bit ries tuole? (Kar Marija cie it, stop' cja pred njó:) Marija, kan greš? Počaj me.

Use, kar san ti priet jau, vajá šelè. Te 'man sáldu rad.

MARIJA. Ne, ti me cieš oženít, zak' se ti usmilin.

BEPIC. Poslušaj me, Marija. Te oženin, zak' te poznan an te 'man rad!

B

20

MARIJA. An muoj otròk?

BEPIC. Tuoj otròk, ja... tuoj otròk bo tud' muoj.
Kupe bomo skarbiela zanj an ga bomo lepuo učila.

Če bo 'na čičica, bo podobna tebè, bo dobreágá sarcá, ku ti.

MARIJA. Oh, Bepic! (Se objêmejo)

BEPIC. An ku nam Buog da zdrauje, bomo miel' še otruók.
Kajšno lieto go-u Žvicer', potlè pridmo naázaj an tle kja se zazídamo 'no hišco za nas an za naše otroké, de ma bojo muorli àn oní se plántat po sviete.
Sàda' j' zadòst. Pùj, Marija, an obríš' oči, de te na bojo uprašál', zaká' se jočeš.

MARIJA. Se jočem, ja... od vesejá!

21

I. BABETA. Ka' se t' zdi, Mijuta, tista dva k' sta se oženila u saboto?

MIJUTA. Kuražna sta an mladá, Buog jim dí srécjo.

I. BEBETA. Use prù an dobró. Pa, ki díješ ti, al' se t' na parí 'no malo prenáglo? Tu petnajst dni sta paršlá damu an sta že poročená.

MIJUTA. Ki cieš? 'No malo s silo. Ma takuo je za use naše te mláde, ki služijo po sviete.

Niemajo cajta še za se oženít. Pa Bepic an Marija sta že an cajt pried gauoríla.
Že kadá' sta bla se poročila, če mie bluo tega starega, Jakopa.

I. BABETA. Ja, ries, sa' usi vedó, kajšan je biu. Buog mu díj nebésa.

MIJUTA. Če bi biu še žiu, àn on bi na bránu vic.

Al' s' videla, kajšan puob je ratu Bépic?

VII. PRIZOR

Dvie babete - Bépic - Marija

E

22

Lepé palánke služ'. M' je pravla Marijanca Tínova, de dielajo kupe z nje puoban, na kontrat, an de služijo pétnajst taužint ma dan.

Al' si zastopila?

I. BABETA. Muč, nièkšan gre... Novič' so! Päš če so čul', ka' smo guoríle?

MIJUTA. Tiho (s parstan go-na ústeh).

23

I. BABETA. (Z drugin tonon) Oh, kuo smo vesele vas videt!
Pogle jih, kuo so lepuo naštímana.

BÉPIC. Kuo je, Mijuta? Vi ste nímar bùj mlada (Jin da rokó).

MIJUTA. Ah, na stuoj me miet za norcá.
(Marija pozdrave an búšne dvie babete).

MIJUTA. Kuo s' bla lepuo naprávjena tist' dan,
k' sta se oženila, an kajšan fájan púšij s' miela!

I. BABETA. San čula réc, de puojdeta prêce nazáj.

MARIJA. Ja, je ries.

MIJUTA. Oh, kuo j' škoda! Zakí se na ustávta
še 'no malo?

(Mariji:) Paš kuo bo žalostna tojá mama...

BÉPIC. Bi radí še ostal' doma, pa drug' tiedan
bomo muorli začet že nazáj dielat.

VIII. PRIZOR

Bepic, Marija, Ana, nje mat' - bratri - tetá Roza

N

24

I. BABETA. Oh, kajšna sila! Letát, samuo letát,
dielat...
Vi druz' mánku bodíta vesel', dok' sta še
mladí!

BÉPIC. Sa' smo vesel'. (Da roko Mariji) Vas
muormo pozdrávet.

MIJUTA. Ben nu', pa z Buogam bodíta.

I. BABETA. Buog naj bo pred vam' an za vam'.
An pridítia nas še gledat.

BÉPIC. Pridmo še, pridmo.

MARIJA. Z Buogan. (Bepic an Marija gredo)

MIJUTA. (Z drugin tonon) Pa ries, ti mlad' se
znajo fájno naštimat. Al' s' vidla, kuo so bli
lúšo obliečen'?

I. BABETA. Lakhkó súde azmiétajo, kar jih na
manka.

MIJUTA. Bo 'na liepa družina. Buog naj jim po
magal

25

ANA. Teškuo m' je, vieš, Bépic. Odkàr je tata
Jakop umàru, Marija je za use skarbiela, an
lepuo pomála. Sáda m' jo peješ proč.

BÉPIC. Na bodíte žalostna, mama. Sá' vas na
pustmó za sáldu. Za kajšno lieto se uàrnemo
nazáj, če bomo miel 'no malo srecie an
zdrauja. Tist' cajt zrasejo an se oženijo tud'
ti mlád'. Vi bote lahkó ta-par usakim po 'no
malo...

ANA. Buog dij, de b' bluo takuo, k' ti praviš. Pa
duo vie, ká' bo z máno? Ist san že stara
an trudna.

MARIJA. Kuražno, mama. Vas imamo usi puno
potriebo. Sa' ste nas vi saldu učila, de Buog
je dobar, posebno za tiste, ki muorejo buj
tarpieť.

ANA. Ti mi lepuo praviš: na stuoj maj pozabít
na Boga. On nas na zapusti.

ROZA. Muormo ití, če ne bomo pozní.

E

26

MARIJA. Zbuogam, mama.

BÉPIC. Zbuogan, an ne prevíc dielat, de ohrante
dugo vaše zdrauje. (Bušnejo mamo)
(Na zadnjo mama bušne Marijo go-na čeló.
Marija poklekne an mama ji da nje žegan).

IX. PRIZOR

Bépic an Maria

*Muzika da nou ton an parprau' drug ambient: od duoma
u furéšto miesto. Pet miescu potlè, k' so se oženil.*

27

BÉPIC. Že pet miescu smo tle, an šelè niesmo
ušafal' 'ne hiše, kjer bi moglí u mieru živiet.

MARIJA. Ist na moren vic hodit služít na ure
cja po družinah. Za 'no malo cajta se nam
rodi otròk: zatuo me na ubédan uzame.

BÉPIC. Pouséróde sam uprašu, če 'majó dielo za
té an 'no majhano kambro, pa nič niesam
opravu.

MARIJA. Usak se veguorí kar vie, de čakan
otroká. Oní ciejó 'miet dielo naréto, ist pa
na moren, kar bi tiela dielat.

BÉPIC. An nie ubédnega, de 'ma 'no malo sarcá
do 'ne matere! Usak skarbí le sam za sé.

MARIJA. Ist na skarbin za mé. Če se nam rodi
otrok, priet ku ušafamo 'no strieho, kan ga
dénemo? Zima je...

X. PRIZOR

Marija, Bépic, 'na guárdia

28

MARIJA. Duo gre?

BÉPIC. Muore bit 'na guardia od kamúna.

MARIJA. Paš kogá gleda?

BÉPIC. Bomo hitro vídel'.

GUARDIA. Dobro vičér.

BÉPIC. Dobro vičér.

GUARDIA. Vi pónnata Bépa Petrína?

BÉPIC. San íst. Ka' j' za 'na rieč?

GUARDIA. Že vic miescu sta tle: živtá, dielata z vaso ženó. Kuo j' tiste, da se niesta še nič zapisál an dinunciál, de pulicíja vie, kje živtá an ki dielata? Za use tuole luošt na mest', muorta d-u miesto it, če ne zgubtá use vase pravice, an na bóta moglí vic diela ušafat.

BÉPIC. Vi 'mate ražón. Ma sá' zastopte, de muoran dielat usádán. Potlè ne pónnan na usieh léču.

29

Al' b' na moglí še kajšan dan odluošť? Mojí žen' bo teškuo ití d-u miesto tele dni...

GUARDIA. Previc sta že zamudil'. Ku vas kličejo do-na kamún, nàrbùj pametno je, de grestá prèca, če ne 'bo sláviš' za vas.

Tuole je use, kar vam morem poviedat. (Pozdrave an gre.)

BÉPIC. Ka' imamó narest? Dvie ure trena je dol do miesta.

MARIJA. Ku muormo it, pojmó.

BÉPIC. Če puójmo jutre zguoda, morebit, de opravmo use t-u an dan; an zvičér bomo nazaj doma.

XI. PRIZOR

Bépic an Marija

Protagonisti so že t-u mieste. Bépic gleda 'no kambro za ob nuoc, zak' se na mojo uarnít cje u vas, kjer dielajo, tisti vičér.

30

BÉPIC. Use sam pregledu. Usi albergi tle blizu so pun'. So m' jal', de je pouséróde takuo. Tle 'majó senján, zatuo se na more ušafat 'negá prestora za naju dva.

MARIJA. Prèca bo tamá. Ponòc bo še bùj hud mráz.

BÉPIC. Pújmo še kan gledat. Že ušafamo kajš-nega, de se usmil' čez nas. Če na bo drogàč', puójmo pa uo-z miesta. Tam po navad' živé družine od diélucu. Kajšni so t-u barákah. Če ne drugód, kajšan nas sprime pod strieho za nuoc.

MARIJA. Pujmó počás', an Buog naj nam pomaga!

BÉPIC. Ka' na vid Buog, de za te buoge judí nie ankódar prestora?

MARIJA. Ne takuo guorít. Buog na maj človeka zapustí!

BÉPIC. Na zadnjo, dok' na viden kajšnega, de nam pomaga...

K

31

MARIJA. Muč', Bépic. Boš videu, de bo še buojš, ku se troštamo.

BÉPIC. Poznó j' rátalo... Al' čuješ ti, ká' j' tuole?

MARIJA. Se mi parí, de niéki zuoné.

BÉPIC. Že ki cajta niesam čuu zuonít! Prù čudno se m' zdi...

MARIJA. An še takolé ponòc... Oh, Buog nas pre-vidi. Takuo smo ratal' čují, de na vemó vic še za praznike... Nacó muora bit svet' vičér. Je Božic: zatuo zuoné.

BÉPIC. Ja, ries je, ma za nás nie Božicja.

MARIJA. Ist na vicn, kajšan bo naš Božic.

Samuo tuole vien: je buojš', de samí potarp-mó, raj' ku de stórmó druzim tarpiet. Dro-gàč na pride dobrega na sviet. Kristuš je za use tarpeu; mi tud' smo jih puno provál'. Zatuo ist se troštan, de počas' usi judjé bojo živieli' kupe ku bratri med sabo!

MODRI KRAJI AN EROD

Modri kráji s spremstvom so na odrú.

Ustopi Erod.

32

EROD. Pozdrajeni, vi módri kráji, od kjer sonce ustaja.

Ka' se j' godílo, de sta paršíli dàjvие tle-h nam takuo od delečá?

GAŠPAR. Te zahvalmo, kráj Erod, de nas uza-měš pod strieho takuo zvestuo. Milhar, Bóltesar an ist smo paršíli za častít rojenegá krája usieh Júdu.

EROD. Krája usieh Júdu? sta jal'? Al' niesan lepuo zastopu?

GAŠPAR. Smo vidli njegá zvezdó ta-u naši dažel': zatuò smo paršli. Smo misinli, de kráj se je rodíu tle-u tojin grádu.

EROD. (Ustrašen) Ist na vien, ka' b' vam jau.
('Nemú hlapcu:) Bieš, hitro poklíc' kupe use naše te modre an velike duhoumike. Hitro imajó prit tle-pred me, de mi use povedó, kuo so rečí.

(Med sabo:) Kuo more tuole bit? Duo je tel' kraj? Ciem use lepuo viedet.

33

(Modrim krájam:) Use lepuo počas' narmó. Bota 'miel' cajt častít rojenegá krája bùj po-znò. Parvo se odpočijeta 'no malo; moji hlapci van umijeio nogé. Muorta bit puno trudni od potí, k' sta nardíl'.

GAŠPAR. Lepuo te zahvalmo za tojó dobró sarcé.

(Se parklónijo. Hlapci jih péjejo uòn.)
(Prídjo not' Eródovi modrijani)

EROD. Al' moren tuole tarpiet, de ti modri od druzih dažel mi parnesejó novice, ki jih je potrieba viedet? Ist vas lepuo fuotram, pa vi druz' nič skarbi niemata. Se rodi nieki kráj t-u moji dažel', an vi druz' na vestá nič.

I. MODRIJAN. Velíki kráj! Odpusti man našo námarnost. Tojí hlapci so lepuo gledal' an študial' zvezdé, pa na ubedan krí nieso mogí zastopit, de se 'ma rodít an kráj t-u naši dažel'.

EROD. Vas váržen use t-u paražón, lenuh! Druz' pa so mogli zastopit vic kú vi an so paršli

A

P

34

gledat krája, ki se je rodíu. Biešta, zgubíta se ta-s-pried menè. (Se parklonijo an gredó) (Erod jezno hod' gor an dol. Pridejo not' duhoumiki.)

Tud' vi druz', gaspuodi, mič ne vestá. Se rodi kráj t-u mojí dažel' an ubedan na vie nič. Poviéjta mi manku vi, kje ga 'man ušafat télega krája júduskega. Kje se je rodíu?

GASPUOD. Ta-u Bétlem, t-u juduski dažel': takuo k' je bluo prerokuváno.

EROD. T-u Betlému! Takuo blizu Jeruzaléma. Lieuš' poviéjta m'.

GASPUOD. (Odpre zvit papier. Počas' beré od preroka MIHEJA 5, 1-3) »An ti, Bétlem, Júdova zemjá, nies' nárbùj májhano miesto, zak' glih od tebè se bo rodíu kráj, ki bo komandíeru izraélske judí.«

EROD Zadost sta mi poviédal'. Žihar biéšta.
(Duhouniki gredó)

A

35

(Hlapcu:) Ka' me gledaš, ku de b' me na biu maj videu? Biež', hitro poklíc sàn nazaj tiste modre judí, ki uprašajo, kje se j' kráj rodíu. (Hlapec se globokó parklón'. Kajšan paš nazaj an gre. Parpeje nazaj modre kráje.)

GAŠPAR. Use so nam lepuo oprávli tojí hlapci. Bog lóni.

EROD. Pújta u Bétlem. Use lepuo poprašájta od tístega, k' sta ga parší častít. Kar ga ušafata, pridíta m' náglo pravít, kje j', de ga puóden àn íst častít...

GAŠPAR. Buog naj ti povarne use tojé dobruote, kráj Erod. Mier s tabó. (Se parklonijo Erodu)

EROD. Mier z vam'. (Modri kráji gredo uòn počás'.)

(Sudátu:) Dárž' parpráujene tojé sudate. Ku ušafajo uòn télega otroká, ga muormo dàn za dnim šcédt. Al' si zastopu? Šcédt!

MARIJA AN JUÒŽOF UPRAŠAJO
ZA OB NUOC

PASTIER

36

MARIJA. Na muorem vic naprí, Juóžof. Ustavmo se tle. Se odpočijemo.

JUOŽOF. Poglédimo še 'no malo. Morebit, de ušafamo za ob nuoc. Če ne bo drugàč, bomo muorli poprašát pa uo-z miesta.
(Se obarne uratarju 'ne gostilne:) Za uójo božó, če maj mórta, uzamita nas ob nuoc. Trudni smo, hodmo cieu dan an mojá žená se na čuje dobró. Vas lepo pruosmo.

URATAR: Kan vas denen? Miesto je use puno jundi, k' so paršli od usieh kráju za se zapisat, takuo k' so Románi kuazál'. Še za lepé sude nie lahkó ušafat prestóraca. Biešta drogám gledat. Ist van na morem pomát.

JUOŽOF. Narbuojš je, da gremó, Marija. Uo-z miesta ušafamo an seník al' kajšno štalo. Na mormo celo nuoc takolé ostat, ta-na mrazu.

37

PASTIER. San ostú san. Use spíje: pastieri, žvina. Še ist san zbujèen tle na breziéh, blizu Be-tléma.

Usi kresí so skor' ugásnjeni.
Go-z lufta biela luna mernuó siéje na bregí an doline.
Use j' tiho ponoc... Na delečín lahko čuješ sito žvino k' mernuo predvíeka.
T-u menè pa sarce k' mocnuo tuče.
Ist san tle, žiu, zbujèen...
Čujen, de sam pred Tábo, o muoj Gaspuod Buog.
Za mé Ti si stvaru sonce, zvezdé, bregí...
Ponòc, kar obêdan me na mot',
čujen, de Ti si pouisiéród, muoj Buog.
(Ostane tiho. Gleda zvezdé an díja:)
»Zvezdé prepievajo čast Bogú,
one pravijo, de so dielo božjih rok.« (Psalm 18,2)
»Ka' j' človèk, de Ti se nanj zmisliš,
al' sin človeka, de zamj skarbiš?

S

38

Pa usedno s' ga velikega naredu,
malo majš' od ánjulcu.
Čast an veličarstvo s' mu dau,
za kraja s' ga postavu,
na use stvari, de njemú služijo.«

(Psalm 8, 5-7)

Se ustav' an posluša šum t-u tamé.)
Nieki šumí dolé...
Duo j' at' tam?
Le de nieso kajšni tatjé!

39

GAŠPAR. Mier s tábo.

PASTIER. Vam tud' Buog ga díj.
Za kar zastopin, sta od dèlečá paršlí; Buog
via, od ki za 'nega kraja...
Sta trudni, morebít lačni! Ka' vam morem
ponudt?

GAŠPAR. Use je dobró. Cieu dan hódmo. Gremó
d-u Bétlem. Pa do sáda niesmo še vidli ubédné
lučí od miesta.

PASTIER. D-u Bétlem? Tala pot na péje d-u Bé-
tlem. Se muorta uarnít nazaj dol do potoka.
Potlè j' še 'no dobró uro hoje dol-do miesta.
Nacó je že poznò. Narbuojš je, de se ustavta
tle, an jutre zguoda' puojta lahkó naprí.
Počájta, vam parnesèn 'no malo mlieka.

GAŠPAR. Ja, kar si takuo dobar z nám', se ustav-
mo tle. Ku se bo zorilo, se dénemo nazaj na
pot. Ponòc na vemó, kam naprí.

PASTIER. (Parnesé 'no posodo mlieka:) Uzamíta
an popíjta. Potlè bota buojš' stal'. Je fréško
donàs pomúzeno.

T

40

GAŠPAR. Buog ti dij zdrauje! (Pijejo mlieko).

PASTIER. Če vas moren uprašát, od kérega kraja sta?

GAŠPAR. Od delèč. Mezopotamija an Persja so naše dažele: ta-od tud smo.

PASTIER. Persja... Ja, delèč muora tuole bit. Tam, kjer sonce ustaja! Kam ga pa kládeta ponòc sónce? Morebit cja za kajšan velik brieħ?!?

GAŠPAR. Ne, muoj mož. Sonce se na ustav' ponòc ta-u Persji. Zlo buj deleč cja mimo: d-u Čin' ustaja sonce!

PASTIER. Ja, ist na zastopin tuólega. Pa pustímo. An kí grestá pa dielat cjà u Bétem?

GAŠPAR. Gremó častít krája usieh Júdu. Smo vidli luč njegá zviézde an smo ga paršlí častit.

41

PASTIER. Mesija, ki 'ma bit pošján od Bogá. de nas od usegá hudiéga rieš'!

Oh, ja. Sa' j' bluo poviedano od preroka:
»Judjé, ki hodijo po tamè,
so zagledal' veliko luč.

Veliko vesejé jin daješ;
zauoj' Tebé judjé so vesél',
buj ku kar žanjejo poliéte.
Se veselé...

Zak si paršu Ti,
ki zlomiš járam k' nas tjač;
šibo an palco naših sauražniku,
t-u njih rokáh zlomiš.

Sudaško obúteu váržejo na ogìnji,
oblieke sudaške, napite karvè,
u ôgnju zgoré.

42

sín nam je dán.
 Oblást je na njegá rámanah.
 Se kliče: móčni Buog,
 Ociá vénčni, kráj merù.

U njegá rokáh je usa oblast;
 merú na bo víc koncà.

Na tron Dávidu se je usédnú;
 njegá krajéstvo bo šieru
 s pravico an pravičnostjo,
 od sáda za sáldu naprí.« (Izaija 9, 1-6).

43

Kdor ni imel priložnosti slišati, kako poje domača beseda igravcem Kulturnega društva »Rečan«, in kdor ni potoval po dolinicah, koder se pozdrav glasi *božime*, si bo težko predstavljal, kako ta tekst zveni. Ker narečja ne moremo opisati, naj omenimo vsaj njegovo muzikalnost, ki je posledica bogatih diftongov, strogega razlikovanja med kratkimi in dolgimi samoglasniki in žive prisotnosti davnega muzikalnega naglasa; zatem moramo omeniti vsaj še posebno besedišče, v katerem najdemo številne arhaizme, mnogo tipičnih izrazov in precejšnje število italijanskih, nemških in furlanskih izposojenk in tujk ter besednih in sintaktičnih kalkov po teh jezikih.

Zdelo se nam je potrebno dodati slovarček manj razumljivih izrazov. Da slovarček ne raste preko potrebe in primernosti, naj na tem mestu navedemo nekatere značilnosti nadiškega narečja, da se bo bravec lažje znašel.

Skupina *lj* je povsod postala *j*: *kraj* = kralj, *zajúbjen*, *vója*;

skupina *ol* med dvema soglasnikoma je postala *u*: *púna*, *muči*;

izglasni —*m* se je povsod spremenil v —*n*, razen v primerih, ko naslednji glas zahleva ohranitev —*m*; *san* = sam in sem;

končni —*o* pri pridevniku in prislovu se pod naglasom diftongira v —*uo*, ponekod je slišati *uóa*;

O

44

tim. polglasnik je prisoten kot a: *senján* = semenj;
klápac = hlapec;

dvojina je izginila; glagolska končnica —ta je množinska: *vi druz' niémata*;

pod vplivom italijanščine pravijo: *družine od diélu* = delavske družine; *na stuój ubúpat* = nikar ne obupuj!; *kuo stojiš?* = kako se počutiš?; *se na čuje dobro* = se ne počuti dobro; *Buog na maj človiéka zapustí* = Bog nikoli ne zapusti človeka; *smo paršli za častit* = prišli smo častiti; ipd.

Ti pojavi so skupni celotnemu nadiškemu narečju. Edina vidnejša posebnost govora v Rečánski dolini — ali dolini Kóscice — je prehod glasu č v c: *božic*, *ociá*, *vic*.

Z znamenjem g' smo označili mehkonebniško africato dž = it. gi.

45

albérgo (it.) = hotel
an, anta = in, tudi
ankódar = nikoder
azmiétao = razmečejo

babéta = ženica
bardák, barká = dober
Belg'io (it.) = Belgija
buojš' = boljše
búšnit (nem.) = poljubiti

cien, cieš... = (ho) čem, češ...
cja = tja.

čečá = dekle
če ne (kalk po it.) = sicer
Čina (it.) = Kitajska

dàjvie = kdo ve (od kod)
dàn za dnim = takoj, brez odlašanja
diješ = de(je)š, praviš
dinunciát (it.) = prijavljati
d-u = dol v
duji = divji
duo = kdo

R

46

fájan, fájno (nem.) — fajn, imeniten
fuótrat (nem.) = pitati
furéšto (it.) = tuje
génjat = jenjati
go' = gor
guárdia (it.) = strážnik
guorit, guarit = govoriti
ist = jaz

jáu, jála = dejal, dejala
kámbra = soba
kamún (it.) = občina
ki = kaj; *ki cájta* — koliko časa
kiek = kaj, količkaj
komandiérat (it.) = ukazovati
kontrát (it.) = pogodba
kri = kraj
kuázat = ukazati
kuo = kako
kúpe = skupaj

leč (it.) = zakon
lohní = lahko

A

47

luošt na mest' (kalk po it.) = urediti
lúšo (it.) = bogato

ma (it.) = toda
maj (it.) = nikoli
majš' = manjši
máltru (nem.) = martral, mučil
mánku (it.) = vsaj
mása (it.) = dosti, mnogo
migo (it.) = mar
múroza (it.) = zaročenka, dekle

na = ne
napré = naprej
narét, trpnopret. deležník od *nardit* = narejen; *narmó* = naredimo
naviédič = nevede
navuód (frl.) = nečak
nimar (nem.) = vedno
nóna (it.) = stara mati
novič' (pl.) = ženin in nevesta

ociá, oci = oče, očeta

L

48

pagauójrjene = dogovorjene, domenjene
se m' pari (it.) = zdi se mi
paražón (it.) = ječa
je pasálo (it.) = je preteklo
pás (it.) = korak
pás = pač
pezión (it.) = pokojnina
piéjta, puójmo = pojrita (pridita), pojdemo
se plántat (frl.) = ustaviti se, ustanoviti
počáj = počakaj
pomáti = pomagati.
postrojiti = uređiti
pouséróde = povsod
provát (it.) = poizkusiti, preizkušen biti
prú = prav
pulicíja (it.) = policija
púšij = pušelj, šopek

ražón (it.) = prav, pravica
Románi (it.) = Rimljani

sadá, sáda = zdaj
sáldu (it.) = vedno, prav, zelo, veliko

K

49

sapát = dihati
senján = semenj
slávo, sláviš' = slabo, slabše
sudát (it.) = vojak
súdi (it.) = denar

šelè = še
študiat (it.) = študirati

tel = tale
tjáčit = tlačiti
tka = toliko
tréno (it.) = vlak
tribulát (it.) = trpeti
se tróštat (nem.) = tolažiti se, zaupati
t-u = v

uekát = kričati, ošteti
uiská = vojska
uo-z = ven iz
usádán = vsak dan
ušáfat (nem.) = dobiti, najti

se veguori = se izgovori, izgovarja
vejš', Najvejši = večji, Največji

A

50

viač (it.) — potovanje

vic = več

zémja = zemlja

zvestuó = zelo, krepko

Žvícera (it.) = Švica

Naš božič
beneška pastoralka
Napisala skupina članov Kulturnega
društva Rečan z Les

Izdačo
Založništvo tržaškega tiska
Jezikovna redakcja Pavle Merku
Platnice Miran Hrovatin
Tisk »GRAPHART«
Trst 1972

Cena [redacted] lir 1500
[redacted] dinarjev